

NÉMETH BOGLÁRKA

Nők az egyetemeken

Család és/vagy karrier?

Európa első egyetemei már a XII. században megalakultak. Magyarországon a XIV. század óta léteznek egyetemek kisebb nagyobb megszakításokkal, de a nők jelenléte a felsőoktatásban korántsem volt olyan természetes, mint ahogy azt manapság érzékelhetjük. Magyarországon is, hasonlóan az európai országokhoz, az 1950-es években a demokratizálódásnak köszönhetően a korábbinál sokkal nagyobb arányban jelentkezhettek a nők a felsőoktatásba, megnyílt számukra az egyetem összes kara. Ennek következtében ugrásszerűen megnőtt a diplomával rendelkező nők száma¹ több mint két és félszeresére, arányuk 2001-ben 59,8% volt. A felsőoktatási trendek elemzése mellett érdeklődésem az oktatásban részt vevő egyetemista lányok értékeire, nézeteire irányul.

Dolgozatom empirikus része egy 30, sokfelé ágazó kérdésből álló kérdőív kiértékelése. A kérdőív a karriertörzspontúság és/vagy a családközpontúság témájával foglalkozik, valamint egy felmérést is tartalmaz arra vonatkozóan, hogy a hallgató lányoknak mi a véleményük arról a folyamatról, hogy több nő van arányaiban az egyetemeken, illetve milyen okokkal magyarázzák ezt a tényt. A kérdőívet negyedéves és ötödéves nappali tagozatos hallgatóknak tölttettem ki a Pécsi Tudományegyetem különböző karain: a Bölcsészettudományi, az Általános Orvostudományi, a Közgazdaságtudományi valamint az Általános Jogtudományi Karon.

Hipotézisem az, hogy a különböző karokon tanuló női hallgatók, a karok képzési profiljához igazodóan a három különböző karriertípus valamelyikét képviselik.

Koncz Katalin a női „munkakarrier” három alaptípusát különbözteti meg. Az első csoport a „családi karrier”, amely a családgondozásra, háztartásra berendezkedett nők munkatapasztalatának sorával jellemezhető.

A második csoport a „munkaerőpiaci karrier” elsődlegességét preferáló típusban a kereső munka kap prioritást az egyéni életpálya során. Az ide tartozó nőket a szakirodalom gyakran „karrierorientáltak” nevezi („career-primary women”).

A harmadik típus a „kettős kötődésű karrier”, amely a család és a munkaerőpiaci karrier összehangolására törekvő nőket jellemzi (career and family women).

Hasonló tipológiát dolgoz ki Catherine Hakim. Empirikus vizsgálatai a nők egyharmadát a családi otthon preferenciáival élőknek mutatják (home-centred). Egy másik egyharmad a munka-karrier orientációt választja (work-centred), s a többség az ún. adaptív modellt követi, azaz a család és a munka valamely kombinációját akarja megvalósítani (adaptive).

A jogásznak illetve közgazdásznak tanuló hallgatóknak feltételezésem szerint a munkára orientált típust testesítik meg, mert leendő szakmájukat, tudásukat a versenyszférában és a közszférában egyaránt kamatoztatni tudják. Hivatásuk sikeréért

¹ Ladányi Andor: Az európai felsőoktatás az 1990-es években.

meg kell dolgozni, így a szakma iránt elhivatott nők között nagyobb arányban fordulnak elő olyanok, akik karrierjüket előtérbe helyezik, akár a gyermekvállalás háttérbe szorítása árán is. Míg a bölcsésznek tanuló lányok inkább családorientáltak, elnöisedett tudomány-, és szakmaterületekre készülnek, a hallgatónők egy része a tanári pályát választva gyermekekkel szeretne foglalkozni egész élete folyamán. Egy tanár életpályának karrierútja – kivéve az egyetemi oktató – végig gyermekcentrikus attitűdöt kíván.

Azonban az elhivatott orvostanhallgatók körében arra számítottak, hogy leggyakrabban fogok találkozni a szakmai karrier és a család összeegyeztethetőségének nehézségével, tehát az orvosnak készülő lányok kérdőívei sem fogják egyértelműen a családtervezés közelségét sugallni, de nem fognak egyértelmű képet adni a szakmai karrier iránti teljes elkötelezettségről sem. Várakozásaim szerint döntő lesz a vallási neveltetés megléte, illetve hiánya.

A kérdőív és a minta bemutatása

A kérdőív *központi kérdése* pedig a 21-es kérdés, amelyben egy számegegyenesen kell ábrázolni, hogy a család illetve a szakmai karrier a fontosabb? A -5-ös érték jelenti a család prioritását, az +5-ös érték a karriert, a 0 értelemszerűen a „mind a kettő fontos”-t. A kérdőívet összesen 307 egyetemista hallgató töltötte ki. Karokra lebontva 101 bölcsészettudományi karra, 101 orvosi karra, 54 közgazdász és 51 jogi karra járó hallgató. A jogász és a közgazdász hallgatókat összevontam (indokát lásd később). A karokról arányosan 101-101-105 kitöltött kérdőív anyagát dolgoztam fel az SPSS statisztikai program segítségével.

A kutatási eredmények elemzése

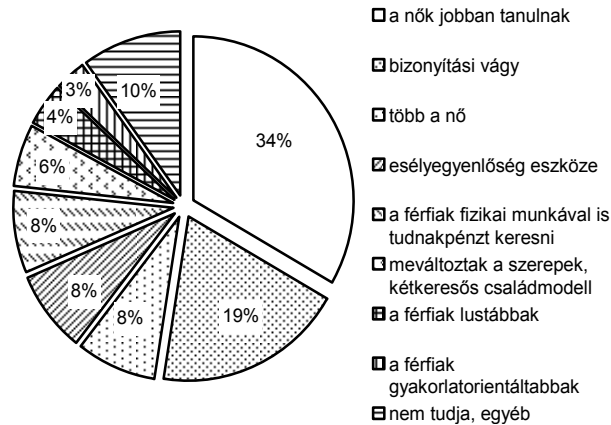
Az első csoport a család-orientációjú viszonyulásúakra vonatkozik. Ide tartozik a 307 lányból az a 32,1%, akik a kérdőív 21-es kérdésére „*Minek tulajdonítás nagyobb szerepet az életben jelenleg, a családnak vagy a szakmai karriernek?*” a számegegyenesen a negatív számokat jelölték be, azaz nagyobb szerepet tulajdonítanak a családnak, mint a karriernek. Ebből a 32,1%-ból 41 fő a bölcsészettudományi karra jár, tehát a 100 fős minta 41%-a.

A második csoport a „munkaerőpiaci karriert” választók. Ebbe a típusba tartoznak a legtöbben, összesen 36%-a a 307 főnek. A kategóriába kevés bölcsész lány került, csak 34%, míg számomra meglepő módon a közgazdászoknak is csak a 29%-a. Az orvosok 37%-a jelölt a számegegyenesen csak pozitív számokat, azaz a karriert helyezte előtérbe, ellenben a jogász hölgyek esetében 41% ez az arány.

A harmadik típus a „kettős kötődésű karrier”. E kérdés felvetésénél, hogy mi a fontosabb, a család vagy a karrier, a válasz család és karrier. Nem szeretnék választani a kettő között, hanem mind a két színteret az életüknek ugyanolyan fontosnak tartják. A bölcsész lányok 25%-a, a közgazdász lányok 30%-a, a jogász lányok 35%-a, míg az orvosok csaknem 37%-a. Tehát e tekintetben már az orvosnak tanuló lányok képezik a legnagyobb arányt. Tehát a 4 karon belül is érzékelhető a 3-as megosztottság, az arányok tekintetében azonban jelentős eltérést tapasztalhatunk. Ezen a ponton említeném meg, hogy a Közgazdaságtudományi és a Jogtudományi karon is e kérdést illetően ugyanolyan arányban születtek válaszok, 17 illetve 18 válasz. Köszönhető ez annak, hogy a két karhasonló beállítottságú és követelményrendszerű.

A legtöbben e tény okát a női attitűdökben, pozitív tulajdonságokkal magyarázták, miszerint ők szorgalmasabbak, kitartóbbak, jobban tanulnak, így nagyobb esély-

lyel kerülnek be az egyetemekre. Ehhez hasonló megközelítéshez soroltam még azokat a válaszokat, melyek a nők érettségét, jövőbelátását, felelősségteljes gondolkodásmódjukkal magyarázzák. Legtöbb válasz tehát e fogalomkörben született meg (34%-a az egésznek). A második leggyakoribb válasz (19%) a nők bizonyítási vágyát, önérvényesítését hangsúlyozza. Ez azzal magyarázható, hogy a nők egy része karrierorientáltabb, ambiciózusabb, megpróbálja felvenni a versenyt a férfiakkal, bennük van a bizonyítási vágy, hogy megmutassák, ők is ugyanúgy meg tudják állni a helyüket a felsőoktatási intézményekben, és a magas iskolai végzettség majd az általa betöltött poszt révén anyagilag függetlenedni tudnak a férfiaktól. Önállóságra, önérvényesítésre törekednek.

A „Szerinted mi az oka annak, hogy világszerte több nő diplomázik, mint férfi?” kérdésre adott válaszok megoszlása

Záró gondolatok

A kutatás összegzéseként megállapíthatjuk, hogy a rövid idő távlatában diplomával rendelkező hallgatónők attitűdje a modern polgári értékek fontossága felé tendál. Az egykeresős családdal nem értenek egyet, de a vallásosság, mint a tradicionális értékek képviselője befolyásolja a szemléletmódjukat. A gyermekközpontúság erősen jelen van a megkérdezett hallgatónők körében. Legtöbben most mégis a karrierjüket helyezik előtérbe a családalapítás ellenében. A feltételezett karriertípusokba való besorolás csak a közgazdász lányok esetében dőlt meg, ők inkább a kettős kötődésű karriertípus képviselői. A jogász lányok a leginkább karrierorientáltak, beállítódásuk következetes képet alkot, ugyanúgy, mint a családcentrikusság a bölcsész lányok esetében és a gyermekcentrikusság, az orvostanhallgató lányok körében (mely talán az orvosi szakma emberközpontúságából eredeztethető).

A társadalmi cél véleményem szerint a kettős kötődésű karriercélú nőket támogatni. Támogatást kellene nyernének, szövetségest egyfelől a férfiak, leendő házastársuk felől, másfelől a munkáltatók részéről, akik hozzájárulnak kettős céljaik megvalósításához. Támogatni kell az ilyen típusú nőket, hisz a munkájuk hozzájárul a GDP növeléséhez, valamint a gyermekvállalás ügyén is módosítani tudnak, ha segítséget kapnak különböző intézkedésekkel, az életkörülmények javításával. Hiszen ma már a nők egyáltalán nem egy alárendelt szerepre vágnak a férfiak mellett, hanem ők is, mint a munkaerőpiac ugyanolyan értékű résztvevői, munkájukkal szerezhetnek hozzáadni a gazdaság jobb működéséhez, a társadalom fejlődéséhez.